

INSTITUT OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1993

VILNIUS 1994

INSTITUT FÜR LITAUISCHE GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1993

VILNIUS 1994

STATE OF NEW YORK

IN SENATE
JANUARY 12, 1910

REPORT OF THE

COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE
FOR THE YEAR 1909

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

90 014 001
1994

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
1993 METAI

VILNIUS, MOKSLO IR ENCIKLOPEDIJŲ LEIDYKLA, 1994

UDK 947.45

Li 237

Redakcinė kolegija:

Vytautas MERKYS (vyr. redaktorius), Antanas TYLA (vyr. redaktoriaus pavad.), Al-
fonsas EIDINTAS, Vytautas KAZAKEVICIUS, Vacys MILIUS, Gediminas RŪDIS,
Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė)

Redakcijos adresas:

2600 Vilnius, T. Kosciuškos 30

Išleista pagal Lietuvos istorijos instituto užsakymą

ISBN 5-420-01308-8

© Lietuvos istorijos institutas, 1994

ELMANTAS MEILUS

PREKYBA JONIŠKIO MIESTE 1616—1795 METAIS

Ivadas

Joniškis jau nuo XVI a. vystėsi kaip prekybinis miestelis. Tokia išvada daroma jau iš pirmojo Šiaulių ekonomijos, kartu ir Joniškio tyrinėtojo M. Hryškevičiaus darbo¹. Tokia išvada peršasi ir iš stambiausios bei išsamiausios iš turimų A. Tylos ir A. Miškinio studijos apie Joniškį². Dėl patogios geografinės padėties Joniškis galėjo pretenduoti į stambų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės prekybos su Livonija, ypač su Kuršu, centrą. Tuo metu teritorijoje, apimančioje maždaug dabartinį Joniškio rajoną (~1000 km²), nebuvo didesnio miesto³. Per XVII ir XVIII a. artimiausi stambesni miestai ar miesteliai buvo pakankamai toli nuo Joniškio ir negalėjo būti jo konkurentai. Zagarė³ buvo už 27 km, Šiauliai⁴ už 39 km, Žeimelis už 30 km. Be to, Joniškis iš Lietuvos miestų buvo arčiausiai Rygos uosto⁵ (už 87 km). Liepojos ir Klaipėdos uostai⁶ buvo toliau (už apie 200 km), bet, lyginant su kitais Lietuvos miestais, ir jų atžvilgiu Joniškio padėtis buvo gana patogi.

Tiesa, 1691 m. Meškuičiuose, esančiuose tik už 22 km, buvo leista rengti turgų ir keturis prekymečius⁷, bet jau 1707 m. šie turgūs buvo išvaikyti⁸ ir neaišku, ar XVIII a. kada nors atsigavo, taigi ir konkurencijos Joniškiui negalėjo sudaryti. 1703 m. turgus rengti buvo leista už 17 km⁹ esančiam Pašvitinio miesteliui¹⁰, bet jis konkurenciją Joniškiui taip pat vargu ar sudarė. Tikriausiai prekyba šiuose dviejuose miesteliuose neįgavo kiek didesnio masto.

Nors geografinė padėtis buvo gana patogi, Joniškis visgi neišaugo į stambiausią Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės šiaurinės dalies miestą ir buvo maždaug vienodo dydžio su Šiauliais, Skuodu, Biržais.

XVII—XVIII a. prekyba Joniškyje mažai tirta. Vienas kitas autorius tik epizodiškai paliesdavo šį klausimą. Dažniausiai tiek, kiek tai buvo reikalinga jų nagrinėjamiems temai. Jau minėtos studijos autoriai A. Tyla ir A. Miškinis prekybą nagrinėjo tiek, kiek buvo reikalinga parodyti jos įtaką miesto augimui, jo urbanistinei raidai¹¹. Nežiūrint to, jų darbas labiausiai susijęs su šio straipsnio tema. Kiti autoriai prekybą nagrinėjo dar mažiau¹².

Saltinių šiuo klausimu taip pat nėra daug. Yra išlikusios aštuonios XVIII a. Joniškio teismų knygos, kuriose yra duomenų ir apie prekybą.

Kiti šaltiniai daugiausia susiję su Šiaulių ekonomijos dokumentais ir nagrinėjami tamai taip pat nedaug duomenų teikia. A. Tyla yra surinkęs ir išspausdinęs svarbiausių valstybinių dokumentų apie Jonišio miestą rinkinį¹³, tačiau ir šiuose dokumentuose apie prekybą rašoma mažai. Šiek tiek medžiagos yra J. ir Z. Kiaupų parengtame instrukcijų rinkinyje¹⁴.

Naudodamiesi šiais, kad ir nelabai gausiais, šaltiniais, įvairių autorių darbais ir analogijomis su kitais miestais, bandysime atkurti 1615—1795 m. prekybos Jonišio mieste bendrą vaizdą.

Prekybos turguose ir per prekymečius tvarkymas

Valdovo privilegijos buvo svarbiausias teisinis dokumentas, suteikiantis miestui vienokias ar kitokias teises. Jau 1616 m. liepos 4 d., suteikiant Joniškiui savivaldos (Magdeburgo) teises, Zigmanto III Vazos pasirašytoje privilegijoje buvo punktu, aptariančių prekybą. Tų laikų miestuose paprastai gyviausiai buvo prekiaujama per savaitinius turgus ir metinius prekymečius. Todėl ir 1616 m. privilegija leido Joniškyje rengti savaitinį ketvirtadienio turgų „kaip buvo iki šiol“ ir įvedė bei patvirtino du „metinius prekymečius — vieną šventos Sofijos, Romos (katalikų) šventės dieną (IX.30 — M. E.), o antrąjį — per šventą Valentą (II.14 — M. E.)“¹⁵. Kaip juose prekiauti nenurodyta, išskyrus tai, kad galima „prekiauti visokiomis prekėmis, mainyti daiktus į daiktus ir daryti viską, kas priklauso prekybai“¹⁶. Tokios ar panašios formuluotės XVII—XVIII a. buvo dažnai vartojamos, teikiant miesteliams turgų ir prekymečių teisę. Kaip prekiauti, visiems buvo gerai žinoma — pagal seną paprotį ir pagal aplinkinių miestelių patirtį. Toks neapibrėžtas prekybos reglamentavimas per turgus ir prekymečius, kaip pastebėjo lenkų istorikas S. Aleksandrovičius, jau ir XVI a. buvo tipiškas¹⁸.

Šios Jonišio turgaus ir prekymečių dienos buvo tvirtinamos ir vėlesnių Lenkijos ir Lietuvos valstybės valdovų — 1635 m. kovo 17 d. Vladislavo IV Vazos ir 1650 m. rugpjūčio 1 d. Jono Kazimiero¹⁹. Ir tik 1679 m. kovo 16 d. Jonas III Sobieskis Magdeburgo teisių patvirtinimo Joniškiui privilegijoje²⁰ tvirtina, kad anksčiau leistos „mugės nevykdavo... Kadangi kiekvieną savaitę ketvirtadieniais vyksta turgūs, tad norime, kad atvažiuojantys į juos bet kurios padėties ir teisių pirkliai su bet kuriomis prekėmis nedrįstų (jų) pardavinėti (mažmenomis) atmatuodami ar atsverdami, o tik urmu, išskyrus prekymečius; nustatome, kad vienas iš jų turi būti per Mergelės Marijos gimimą (IX.8 — M. E.), kitas — per Grabnyčias (II.2 — M. E.)“²¹. Daugiau kad kas nors keistų turgaus ar prekymečių dienas, duomenų neturime. Tiesa, M. Hryškevičius paaikškinimuose dėl Sv. Sofijos ir Sv. Valento prekymečių, atrodo, nežinodamas 1679 m. privilegijos, teigė, kad tos mugės vietiniams gyventojams galėjo būti neparankios²². Todėl esą jie prašė, kad būtų įvestos senosios (t. y. XVII a. pr.) prekymečių dienos, bet konkrečiai nenurodė kokios²³. Tačiau, rašydamas, atrodo, apie XIX a. vidurį, minėtas autorius pažymi, kad tuo metu buvo trys metiniai prekymečiai: „1) per Grabnyčias (II.2 — M. E.), 2) vidurgavėnis (maždaug kovo mėn.— E. M.) ir 3) per

Devintines. (Dievo Kūnų, maždaug birželio mėn. — M. E.)“²⁴. Kaip matome, Grabnyčių (II.2) prekymetis išliko nuo 1679 m., o kada ir kodėl išnyko Mergelės Marijos gimimo (IX.8) prekymetis — neaišku. Neaišku ir kaip atsirado kiti du M. Hryškevičiaus minimi prekymečiai. Bet kad jau 1737 m. buvo Devintinių, arba Dievo Kūno, prekymetis, rodo tų metų gegužės 30 d. įrašas Jonišchio teismo knygoje, kur kalbama apie arklio pirkimą „Dievo Kūno turgaus metu“²⁵.

Visais laikais turgūs ar prekymečiai neapsiėjo be savo saiko matų ir mokesčių už naudojimąsi jais. Todėl ir XVII, ir XVIII a. valdovai, nenorėdami, kad įsigalėtų anarchija, stengėsi reguliuoti šį gana svarbų pajamų šaltinį, tvarkyti jų naudojimą ir pelną. Jau 1616 m. savivaldos privilegijoje leidžiama prie miesto rotušės turėti svarstykles, o pelną už jas naudoti miestui savo nuožiūra²⁶.

1621 m. gruodžio 30 d. valdovas suteikė saiko mokesčio privilegiją, iš kurios aiškėja, kad dar iki savivaldos suteikimo Joniškėje jau buvo imamas toks mokestis ir jis priklausė dvarui²⁷. Dabar mokestis perleidžiamas miestui: „... uolekties, ryšulio, medaus dubens, svarstyklių ir visokių kitokių matų... gauti pajamas tiems miestiečiams amžinai leidžiama...“²⁸ Apie svarstykles šioje privilegijoje yra atskirai pasakyta, kad „... svarstyklių, kurias patys turi įsirengti ir iš kurių (gaus) pajamas už svėrimą visokių prekių, parduodamų kunigaikštystėje ir vežamų į užsienį, taip pat apsisojimo mokesčių... turi imti visą ir amžinai naudoti miesto labui“²⁹. Iš šios privilegijos matyti, kad buvo bandoma labiau reguliuoti saiko mokesčio rinkimą, bet vis dėlto neaišku, kokie saikai tuo metu buvo naudojami Joniškėje.

Gana greitai dėl nekonkretaus prekybos reglamentavimo kilo konfliktas tarp miesto ir jo apylinkių gyventojų. 1623 m. lapkričio 6 d. valdovas pasirašė raštą, kuriame nurodė, jog Šiaulių valsčiaus Jonišchio ir Zagarės traktų vaitai ir valdiniai skundžiasi, „kad miestiečiai... įgiję Magdeburgo teisę... draudžia ir kliudo laisvai prekiauti turguje, kaip iš seno įprasta ir revizorių patvirtinta, reikalaujama iš jų, valdinių, kažkokio neįprasto ir niekada anksčiau nebūto mokesčio ir jį išlupdami...“³⁰ Kadangi Jonišchio miestas neatsiuntė savo atstovų į teismą, tai valdovas pripažino jį pralaimėjus bylą ir suteikė „visiems mūsų Šiaulių valsčiaus Jonišchio ir Zagarės traktų valdiniam [teisę] laisvai prekiauti, pardavinėti ir pirkti, nemokant jokio maito ir turgaus rinkliavos mūsų Jonišchio mieste...“³¹ Taigi jau iš pat pradžių susidūrė savivaldaus miesto teisė, kuri nebuvo iki galo apibrėžta, ir miesto priklausomybė nuo valdovo, kuris jį laikė savo valdų dalimi ir todėl kišosi į jo vidaus reikalus.

Neaišku, ar šis leidimas laisvai prekiauti Jonišchio turguose patenkino Jonišchio ir Zagarės traktų gyventojus ir ar jie galėjo juose be maito prekiauti. Tikriausiai negalėjo, nes jau 1631 m. kovo 17 d. valdovas patvirtino Žemaičių seniūno raštą, kuriame teigiama, kad valsčiaus žmonės „prekiauja su rygiečiais ir Kuršo žmonėmis valsčiaus kaimuose... o į mūsų Jonišchio miestą (prekių) neveža“³². Todėl Jonišchio miestiečiai skundėsi valdovui ir prašė paramos. Kodėl taip elgėsi valstiečiai, sunku pasakyti, bet tikriausiai dėl to, kad vargu ar buvo įgyvendintas 1623 m. valdovo leidimas, lietus tik du traktus. Prekiaujant kaimuose niekam nereikėjo mo-

kėti jokių muitų ir rinkliavų, valstiečiams nereikėjo gaišti laiko važinėjant į turgus ar prekymečius, pirkliai patys važinėjo po kaimus, kuriuose galėjo pigiau nusipirkti prekių.

Dėl visų šių priežasčių valdovas miesto labai įsakė, „kad kiekvieną savo daiktą pardavinėtų ne slapta, o viešai, turguje, ir kad svečias su svečiu be Jonišchio magistrato vyresniųjų žinios ir leidimo neprekiautų ir jokių daiktų į užsienį nevežtų; kad kaimiečiai to valsčiaus kaimuose saiku atseikėtų apynių, druskos, silklių nepardavinėtų, slaptų smuklių... nelaikytų, kad savo namuose jokiomis prekėmis, kaip antai gyvuliais, įvairiomis sėklomis ir linais, vašku, lajumi, slapta neprekiautų, apeidami nustatytus turgus“³³.

Tačiau slapta prekyba kaimuose neišnyko, nes ir vėliau kartkartėmis pasirodydavo panašūs į cituotąjį valdovų įsakai. Pavyzdžiui, 1691 m. balandžio 6 d. Jono III Sobieskio patvirtintuose miesto nuostatuose nurodoma, „kad kiekvienas savo daiktą parduotų viešai turguje“, grasinama didelėmis bandomis, o „kad žmonės saugiau [ir] dažniau rinktųsi į turgų“, vaitui ir jo įpėdiniams draudžiama „imti naujai įvestas padidintas turgaus rinkliavas už gyvulius ir įvairius dirbinius, viršijančias... patvirtintus nuostatus“³⁴. Norėdamas kiek apriboti pasienio muitininkų savivaliavimą turguje ir kartu patraukti daugiau pirklių į Joniškį, valdovas tuose pačiuose nuostatuose draudžia jiems rinkti muitą mieste — „muito raštininkai įpareigojami imti muitą deramoje vietoje — savo muitinėse ir jų postuose“³⁵. Iš esmės tuos pačius nurodymus dėl prekybos kaimuose ir dėl pasienio muto ėmimo 1718 m. lapkričio 23 d. patvirtino ir Augustas II³⁶.

Iki 1632 m. turgaus rinkliavą, buvusią vienu svarbiausiu pajamų šaltinių, rinkdavo Šiaulių ekonomijos valdytojai. 1632 m. valdytojas Jeronimas Valavičius perleido Jonišchio turgaus rinkliavą miesto vaitui Stanislovui Lukoskiui³⁷, 1636 m. valdovas patvirtino perleidimą³⁸. Ši pajamų dalis perėjo Jonišchio vaitų žinion. 1642 m., valdovui leidus, tas pats S. Lukoskis išnuomojo tą rinkliavą 3 metams „kam norės“³⁹. Po tėvo mirties sūnus Reinholdas Kazimieras Lukoskis gavo visas vaito privilegijas, o 1649 m. — ir leidimą išnuomoti 3 metams turgaus rinkliavą⁴⁰. Šių svarbių rinkliavų nuoma miestui ir jo turgams buvo nenaudinga, nes kiekvienas nuomininkas, siekdamas didesnių pajamų, turėjo didinti rinkliavą. Tai atstūmė potencialius pirkėjus ir pardavėjus nuo Jonišchio turgaus. Tiesa, valdovo 1642 m. leidime išnuomoti turgaus rinkliavą buvo nurodoma, „kad mūsų Jonišchio miestiečiams šioji nuoma nedarytų jokio apsunkinimo, nepažeistų jų turimų teisių ir laisvių“⁴¹. Vargu ar šios nuostatos nuomininkai paisė, nes 1649 m. leidime jos jau nėra⁴². Tai šiek tiek paaiškina ir kodėl buvo prekiaujama vadinamosiose pakampėse.

Turgaus rinkliava ir kiti mokesčiai turi priklausyti miestui, sakoma 1679 m. konfirmacinėje privilegijoje. Ja draudžiama Joniškyje apsigyventi žydams, nes jie gali įsigalėti kaip kitur ir paimti į savo rankas tuos mokesčius⁴³. Tiesa, čia tvirtinama, kad visus šiuos mokesčius miestui jau 1620 m. gruodžio 30 d. perdavė Jeronimas Valavičius, tuometinis Šiaulių ekonomijos valdytojas. Kartu pažymėta, kad perduoti⁴⁴ tik saiko mokesčiai, o turgaus rinkliava, kaip rašėme aukščiau, buvo perduota 1632 m.,

bet ne miestui, o vaitui⁴⁵. Tad turgaus rinkliava miesto išdą atrodytu pradėjo pildyti nuo 1679 m., bet jau cituotuose 1691 m. balandžio 9 d. patvirtintuose miesto nuostatuose aiškiai parašyta, kad draudžiama vaitams ir jų įpėdiniams imti papildintą turgaus rinkliavą⁴⁶. Taigi problemos, remiantis tik valdovo privilegijomis, negalima išspręsti.

Miesto ir ekonomijos valdžios aktai. Turgūs ir prekymečiai buvo tvarkomi ne tik valdovo privilegijomis, bet ir miesto sueigų sprendimais ir bendros Šiaulių ekonomijos valdžios (nors Joniškis ir nepriklausė jos jurisdikcijai) nutarimais. Jie buvo smulkmeniškesni ir konkretesni.

Joniškio turgaus rinkliavos priklausomybė pradeda aiškėti, susipažinus su Joniškio teismų knygosė įrašytais miesto sueigų sprendimais. Jau pirmasis tokios sueigos 1733 m. sausio 31 d. sprendimų įrašas 3-uoju punktu skelbia, kad miesto muitas (tikriausiai tai ta pati turgaus rinkliava) atiduodamas pagal kontraktą Joniškio burmistruui p. Peženui. Už tai jis miestui turi sumokėti įsiskolinimą už dvejus praėjusius metus po 25 talerius ir už 1733 m.— 30 talerių⁴⁷. Ir taip daugelį metų (sprendžiama pagal turimų teismų knygų įrašus) miesto sueigos Joniškio burmistruui už tam tikrą sumą išnuomodavo miesto muitus⁴⁸.

1735 m. sausio 29 d. Grabnyčių sueiga nusprendė, kad „... magistratas turi pataisyti tiek miesto maito... ir kitų miesto pajamų [rinkimo] kainoraštį ir iš [naujo] nustatyti, po kiek nuo kiekvieno daikto turi būti imama“⁴⁹. Šis nutarimas tuojau buvo pradėtas vykdyti. Išliko Joniškio turgaus rinkliavos kainoraštis su 45 punktais, kuriuose nurodoma už ką, kiek reikia mokėti. Nustatyta, kad per prekymečius reikės mokėti dvigubai, nurodant, kad kainoraštis „pataisytas ir sumažintas nuo 1735 m. sausio 12 dienos“⁵⁰.

Nelabai aišku, ar naujasis kainoraštis prigijo, nes po 2 metų, t. y. 1737 m. sausio 26 d. sueiga, atiduodama miesto maitą burmistruui, nutarė, jog visi miestiečiai privalo mokėti maitą „pagal seną paprotį, kokią prekybą bepirtų ar parduotų“⁵¹. Gal čia dvejų metų kainoraštis jau apibūdinamas kaip „senas paprotys“, o gal toji rinkliava miesto valdžiai pasirodė per maža ir todėl grįžtama prie ankstesnės.

Miesto sueigų sprendimai rodo, kad ne visi valdovo nurodymai dėl prekybos Joniškyje buvo įgyvendinti. Štai 1756 m. Grabnyčių sueiga nusprendė, kaip ir valdovo nuostatuose⁵², neleisti pasienio muitininkams rinkti maitą miesto ribose, nes tai „daro žalą vaito ir miesto muitams“⁵³. Tik neaišku, nei koks vaito, nei koks miesto muitas.

Šios turgaus arba miesto maito pajamos priklausė Joniškiui (tiksliau dalis pajamų, nes rinkliavas išsinuomoję burmistrai surinkdavo gerokai daugiau) turbūt iki pat 1776 m., kai daugumai LDK savivaldžių miestų, tarp jų ir Joniškiui, buvo atimtos Magdeburgo teisės⁵⁴. Joniškis tapo pavaldus Šiaulių ekonomijos administracijai, miestui įsigaliojo ekonomijos įstatai, pagal kuriuos įvairūs mokesčiai atitekdavo ekonomijos nuomotojams.

1786 m. liepos 1 d. instrukcijoje Šiaulių ekonomijos administracijai nurodoma vietoje kelių mokesčių, tarp jų ir turgaus rinkliavos, įvesti vieną, vadinamąjį prekybos laisvės (lenkiškai — *za wolnosc wszelkiego handlu*), mokesčių. Ji visi valdiniai turi mokėti į ekonomijos išdą⁵⁵. Paaškinta,

kad ankstesni mokesčiai „atbaidė valsčionis nuo lankymosi miestų turguose ir prekymečiuose“ ir todėl jie pateko į žydų priespaudą⁵⁶. Tose pačiose instrukcijose nuomininkams — prekybinių rinkliavų atpirkėjams Joniškyje — nurodoma, kokias rinkliavas jie gali rinkti iš prekiautojų gėrimais, druska, silkėmis ir kitomis prekėmis. Grasinant baudomis, pirmieji įspėjami, kad po naujojo prekybos laisvės mokesčio įvedimo jie nedrįstų rinkti turgaus ir kitų mokesčių iš atvykstančių į Jonišchio turgus ir prekymečius valsčionių ir iš kitur atvykusių pirklių⁵⁷. Taigi, įvesdami šį mokestį, ekonomijos laikytojai įgijo pastovių ir, be abejo, nemažų pajamų, nepriklausomų nuo turgų ir prekymečių dydžio. Nėra tik duomenų, ar vadinamasis prekybos laisvės mokestis paskatino ekonomijos žmones ir tolimesnius pirklius vykti į Jonišchio turgų. Reikia manyti, kad taip, nes pirmiesiems reikėjo kažkaip įsigyti pinigų mokesčiams, o tai lengviausiai padaryti jie galėjo tik ką nors parduodami, tuo labiau, kad nebereikėjo mokėti turgaus rinkliavos. Pastaroji priežastis turėjo paskatinti ir tolimesnių vietovių pirklius dažniau keliauti į Joniškj.

Prekyba turguje ir per prekymečius. Iš valdovo privilegijų ir miesto valdžios sprendimų bei kitų šaltinių aiškėja, kaip XVII ir XVIII a. veikė Jonišchio turgūs ir prekymečiai. Tik reikia atsiminti, kad ta veikla beveik per du labai neramius šimtmečius buvo gana nepastovi. Nuo 1616 m. iki 1655 m. prekyba Joniškyje, atrodo, greitai augo, bet po XVII a. vidurio prieš okupacijos ir maro ji smuko ir tik pačioje XVII a. pabaigoje pradėjo atsigausti. XVIII a. pirmajame ketvirtyje vėl karas, vėl maras ir vėl reikia beveik pusės šimto metų XVII a. vidurio lygiui pasiekti⁵⁸. Prekybą, ypač kasdienę, trikdė ir to meto miestų ir miestelių rykštė — gaisrai, kurių — didesnių ar mažesnių — per aptariamąjį laikotarpį buvo nemažai⁵⁹.

Paprastai į Jonišchio ketvirtadienio turgus ir metinius prekymečius prekeiviai rinkdavosi nuo ankstyvo ryto: vasarą — švintant, o žiemą — dar neprašvitus. Į ketvirtadienio turgus atvykdavo ir gretimų kaimų valstiečių, o gal ir pirklių iš toliau, ypač pravažiuojančių. Vis dėlto šie turgūs daugiausia aptarnaudavo Jonišchio miesto pirklius. Tai matyti iš 1679 m. konfirmacinės privilegijos, kurioje nurodoma, kad atvažiuojantys pirkliai turguje savo prekes pardavinėtų tik urmu⁶⁰. 1733 m. birželio 1 d. miesto sueigos nutarimo ketvirtas punktas turėjo panašų tikslą: „Ponai miestiečiai, kad vienas kitam turguje apgaulių nedarytų. Ir kaimiečiai, kad iki devintos valandos, pagal privilegijas, nieko nepirktų. Bauda — 1 kapa“⁶¹. Jau minėtas 1735 m. turgaus rinkliavos kainoraščio pakeitimas dvigubai sumažino turgaus rinkliavą per prekymečius⁶². Taigi buvo siekiama sumažinti kainas turguje, suteikti miesto pirkliams pirmumo teisę be konkurencijos įsigyti prekių. Tokia protekcionistinė prekybos politika galbūt buvo viena iš priežasčių, dėl kurių Jonišchio turgūs labiau neišgarsėjo. Per prekymečius, kada suvažiuodavo žymiai daugiau prekeivių iš tolesnių kaimų ir net gana tolimų miestų, buvo prekiaujama tiek urmu, tiek ir mažmenomis ir kainos dėl didesnės rinkliavos bei kitų priežasčių pakildavo.

Ką turguje kiekvieną savaitę pirkto Jonišchio miestietis, galime tik spėlioti, nes apie tai nėra duomenų. Yra išlikęs 1763 m. sąrašas daiktų, tik-

riausiai turguje ir smuklėse pirktų Jonišio dvaro virtuvei. Per dvi vasario mėnesio savaites buvo nupirkta: jautis, kubiliukas sviesto, 7 puskubiliai alaus, 5 gorčiai degtinės, du kartus šviežios žuvies, puodų, silkų, 12 svarų lašinių, 3 ryšuliukai druskos, svogūnų, petražolių, grybų ir ketvirtadalis kažkokios mėsos⁶³. Kuo buvo prekiaujama turguje ir per prekymečius, galima spręsti iš jau minėto 1735 m. rinkliavos kainoraščio. Jame minimos šios prekės: milas, drobė, pašukinis, linai, kanapės, plunksnos, apyniai, vilnos, sėmenys, įvairūs javai, šilkas, katilai ir geležis, batai ir bateliai, skrybėlės, dalgiai, pjautuvai, meduoliai, arkliai, jaučiai, karvės, avys, avinai, veršiai, įvairūs mediniai indai ir smulkūs medžio dirbiniai, alaus kubilai, puskubiliai, kubilėliai, kibirai, statinių lankai, ratai, rogės, geldos, stiklas ir stiklinės, verpimo rateliai, išdirbtos ir žalios odos, balnai, pakinktai, pinti vežimų kėbulai, akėčios, sietai, alaus statinės, karstai, lentos, glazūruoti ir paprasti puodai, svogūnai, skarda, žibintai ir skardiniai gorčiai⁶⁴. Iš šių daugiau kaip 50 prekių rūšių matyti, kad dauguma jų tikriausiai yra vietos valstiečių ar amatininkų pagamintos. Iš toliau atvežta galėjo būti tik šilkas (ir tai pažymima — „jei būtų“)⁶⁵, geležis, jos ir stiklo gaminiai. Be abejo, šis kainoraštis visko nenumatė. Iš toliau atvykę pirkliai galėjo atvežti ir kainoraštyje nevardijamų prekių, bet tai esmės nekeičia, nes aišku, kad vardijamos dažniausiai turguose pasitaikančios prekės. Galima padaryti išvadą, kad bent jau XVIII a. pirmojoje pusėje Jonišio turgūs ir prekymečiai iš esmės buvo vietinės reikšmės. Iš kitur tikriausiai atvykdavo tik įvairūs perpirkliai, kurie supirkdavo linus, javus ir kitokią žemės ūkio produkciją ir veždavo ją toliau, dažniausiai į artimiausius uostus.

Tokia padėtis susiklostė pirmiausia todėl, kad miestas dar nebuvo atsigavęs po XVIII a. pradžios negandų. Be to, kaip jau minėta, Joniškiui visą laiką darė žalą „pakampių“ prekyba, nes valstiečiai vengė mokėti turgaus rinkliavą, iki pat XVIII a. vidurio mieste buvo neleidžiama gyventi žydams⁶⁶. Kad žydams buvo trukdoma prekiauti net turguje ir per prekymečius, rodo ir jau aptartas 1735 m. kainoraštis. Jame užfiksuota tokia nelygiateisė padėtis: „Iš pirklių, stovinčių su dideliais vežimais (išretinta — Aut.), grindinio mokesčio“ imti 2 grašius ir 4 šilingus, o „iš žydų, stovinčių su dėžėmis (išretinta — Aut.) prekių ir kitomis smulkmenomis“, imti jau po 3 grašius ir 5 šilingus⁶⁷. Pasirėmus kitų LDK miestų patirtimi, taip buvo bandoma gintis nuo žydų prekybininkų konkurencijos. Tai vertė žydus prekiauti gretimuose kaimuose.

Bet ne tik žydai vertėsi „pakampių“ prekyba. Štai 1759 m. muitininkas Joselis Oserovičius skundėsi, kad jau šešetą metų po Žagarės trakto apylinkes važinėja Ancikas Latvīs, duoda valstiečiams pinigų, kad šie jam pristatytų grūdų ir linų. Jis nei šilingo nemoka į išdą ir dėl to menkėja turgūs. Kai jau kelintą kartą įspėtas A. Latvīs J. Oserovičiui parodė špygą, pastarasis iš jo atėmė 35 talerius ir perdavė juos Žagarės dvaro įždui⁶⁸. Tikriausiai panašių atvejų buvo ir daugiau, nes kitaip nereikėtų ir minėtų valdovo potvarkių bei miesto sprendimų dėl vadinosios pakampių prekybos.

Kaip minėta, buvo vengiama vykti į turgus ir dėl pasienio muitininkų savivaliavimo bei pasienio muito rinkimo mieste per turgų. Štai 1737 m. žydas Jokūbas Jozefovičius iš Upytės pavieto skundėsi, kad jį Jonišio turgaus aikštėje užpuolė ir basliu sumušė tarnautojas p. Čerepavičius. Jis teigė, kad Jozefovičius nesumokėjęs muito, nors iš tikrųjų jis muitą sumokėjęs⁶⁹. Tokių atvejų turbūt pasitaikydavo ir vėliau, nes ir 1759 m. sausio 31 d. sueiga nutarė: „8. Pasienio muitą mieste imti neleidžiama, nes bijomasi triukšmo“⁷⁰.

Nepadidindavo Jonišio turgų autoriteto ir vagystės bei plėšikavimai. Štai po 1735 m. Grabnyčių prekymečio skundėsi žydas Zelmonas Velvovičius iš Žolkvo (Zolkwi) miesto, kad p. Gibavičiaus karčemoje iš jo buvo pavogta ažuolinė skrynelė su geru užraktu ir 50 timpų pinigų, dviem kamuoliukais vilnonių verpalų, įvairių gabalų alavo ir dirbinių iš jo bei kitų smulkių daiktų⁷¹. Tuo pačiu metu iš vežimo dingo ir 10 porų juodų batų⁷². Tų pačių metų gegužės 20 d. po prekymečio skundėsi žydas Jokūbas Dovidovičius iš Puknionių, kad p. M. Čerepavičius atėmė iš jo tabaką. Jis, be to, turėjęs tiek rūpesčių su Čerepavičiaus žmonėmis, kad net prekybą pražiopsojęs⁷³. Tą pačią dieną skundėsi ir p. Danielius Peceltas, muilo pardavėjas iš Nešet Muižos, esančios netoli Žagarės, kad per prekymetį Livonijos gatvėje paliko gerą kumelę, o kai grįžo — rado mažą 3 m. kumelaitę⁷⁴.

Problemų Joniškyje (kaip, beje, ir kitur) buvo ir su įvairiais saikais bei matais. Jau minėjome, kad dar 1616 m. valdovas leido prie Rotušės turėti svarstyklės, 1621 m. visus saikų ir matų mokesčius perleido miestui, bet niekur nenurodė, kokie tie saikai ir matai turi būti, tik 1718 m. konfirmacijoje pasakytą — pagal seną teisę⁷⁵. Dėl to būdavo painiavos, o nesąžiningi — piktnaudžiaudavo. Reikėjo nuolat visus matus tikrinti. 1733 m. birželio 1 d. miesto sueiga nusprendė, kad ponai miesto pareigūnai turi nuolat tikrinti gėrimų matus, kad svarstyklės, uolektys ir buožės (vadinamieji bezmėnai) turi būti patikrinti, o neteisingi — atimti, kaltininkai nubausti 1 kapos grašių bauda⁷⁶. Panašią nuostatą priėmė ir 1759 m. Grabnyčių sueiga, nurodydama, kad matų pavyzdžiai turi būti saugomi Rotušėje⁷⁷. 1754 m. sausio 2 d. burmistro rinkimų sueiga nusprendė, kad „joniškėnai lietuviškais bezmėnais ir svarstyklėmis svertų, o ne Rygos svarstyklėmis ir uolektimis naudotusi“⁷⁸. Aiškėja, kokie matai buvo naudojami anksčiau ir kokie pradėti naudoti nuo XVIII a. vidurio. 1763 m. pabrėžta, kad ypač teisingas turi būti javų saikas⁷⁹. Toks sprendimas atsirado greičiausiai dėl padidėjusios javų prekybos. Todėl ir 1764 m. sausio 4 d. sueiga nurodė, kad kontrolinis saikas turi būti geležimi apkaustytas, saugomas Rotušėje, antspauduotas, jame turi tilpti 20 gorčių, o į gorčių — 4 kvortos. Valdžia buvo įpareigojama atidžiai sekti, kad visur būtų nustatytos kainos⁸⁰. Iš tų duomenų sunku konkrečiai nustatyti, kokie matai buvo naudojami Joniškyje. Nuo XVII a. vidurio Šiaulių ekonomijoje⁸¹ ir pačiuose Šiauliuose buvo naudojami Kauno matai, o XVIII a. viduryje minimi ir Šiaulių matai⁸². Savos matų sistemos pėdsakų aptinkama ir Joniškyje. 1759 m. dokumente minimas Jonišio gorčius, tik neaišku, kokio jis buvo dydžio ir kuo skyrėsi nuo kitų⁸³. Gal 1764 m. sueigos minimi gorčiai ir buvo tie Jonišio gorčiai. Kaip ten bebūtų, jau

Joniškiui patekus į Šiaulių ekonomijos priklausomybę, 1786 m. visoje ekonomijoje buvo įvesti vieningi Lietuvos išdo komisijos nustatyti matai ir saikai⁸⁴. Įvedant pažymėta, kad jie reikalingi, nes dėl žydų prekyvių godumo ir dėl valdžios atstovų neprižiūrėjimo atsirado daug neteisingų matų ir dėl to daroma žala prekybai ir visuomenei⁸⁵. Taigi ši prekybai labai svarbi sritis beveik visą laiką buvo nesutvarkyta ir tik pačioje tiriamo laikotarpio pabaigoje buvo bandoma įvesti vieningus matus ir saikus.

Joniškio turgams ir ypač prekymečiams turėjo įtakos ir tarptautinė padėtis. Svetimų valstybių pirklių lankymasis labai priklausė nuo santykių tarp valstybių ir net tarp miestų. Atrodo, kad iki pat XVII a. vidurio karų Joniškis, kaip ir visa Šiaurės Lietuva, buvo Rygos ekonominis užnugaris⁸⁶. Rygos pirkliai tikriausiai (nors ir neturime duomenų) tuo metu lankydavosi Joniškio turguose ir prekymečiuose. XVII a. į 3-iojo—5-ojo dešimtmečio Rygos pirklių sąrašus įrašyta beveik 100 pirklių, prekiavusių su Lietuva. Dalis jų, be abejo, nuvykdavo į artimiausius Lietuvos rajonus⁸⁷. Neaišku tik, kiek jų ir kokiais tikslais lankydavosi tuose prekymečiuose. Kaip rodo tų pirklių veiklos pobūdis⁸⁸, jie atvykdavo į prekymetį susipažinti su potencialiais prekių, ypač linų, tiekėjais, duodavo jiems kreditų. Kad nereikėtų mokėti turgaus rinkliavų ir būtų greičiau, jie betarpiškai prekiaudavo su savo skolininkais kaimuose arba šie nuveždavo savo prekes į Rygą skolintojams. Taigi jie irgi skatindavo „pakampių“ prekybą. Panaši padėtis tikriausiai buvo ir XVIII a. pabaigoje⁸⁹. Tik per XVII a. vidurio karą švedai Rygoje buvo įvedę naujus muitus. Dėl to pablogėjo prekybos ryšiai su Ryga, bet greičiausiai pagyvėjo su Liepoja, Ventspiliu ir Klaipėda⁹⁰. Panaši padėtis susiklostė ir XVIII a., kai 1710 m. Ryga buvo prijungta prie Rusijos imperijos. Dėl netoliaregiškos Rusijos valdžios muitų politikos ir dėl to, kad Kuršo kunigaikštystė liko Lenkijos ir Lietuvos Respublikos vasalė, vėl pagyvėjo prekyba per Liepojos uostą⁹¹. Prie to prisidėjo ir Kuršo kunigaikštystės valdžia, iki pat 1783 m. ėmusi nemažus muitus nuo vežamų į Rygą prekių⁹². Nors Joniškis XVIII a. II pusėje įėjo į pastovų Rygos hinterlandą⁹³, bet, atrodo, nenutraukė ryšių ir su Kuršu, nes per Liepojos uostą to amžiaus pabaigoje prekiaavo Šiaurės vakarų Lietuva⁹⁴.

Kadangi Joniškis, kaip minėta, buvo svarbių kelių sankryžoje, tai jame lankydavosi nemaža pravažiuojančių pirklių, kurie stengdavosi būti čia turgaus ar prekymečių dienomis. Amžininkų atsiminimai ir kiti šaltiniai rodo, kad Joniškis XVIII a. ėmė garsėti arklių turgumis⁹⁵. Jau iš 1733 m. turime žinutę, kurioje turgaus aikštė tapatinama su arklių turgumi⁹⁶. Nuo to laiko Joniškio teismų knygoose gana dažnai pasitaiko įrašų apie arklio įkainavimo ar pirkimo-pardavimo sandėrį. Įrašų reikėdavo todėl, kad pirkėjui kartais kildavo abejonių ar arklys nepavogtas, kai kada pats pardavėjas bijodavo būti apkaltintas vagyste (ypač kai arklių perparduodavo). Štai 1736 m. gruodžio 27 d. teismo knygoje įrašyta, kad Andrius Leškauskas iš Smilgių kaimo turguje pirko arklį iš žydo Jankelio Vulevičiaus nuo Krekenavos, kuris atvarė tą arklį iš Zibartonių kaimo⁹⁷. 1737 m. sausio 24 d. Danielius Juškievičius iš Minsko pardavė savo arklį Juozui Basukaičiui iš Žvirgždūnų kaimo⁹⁸. 1737 m. gegužės 30 d. p. Andrius Reinoldas per Dievo Kūno prekymetį Joniškyje pirko ark-

lį iš latvio⁹⁹. 1737 m. birželio 6 d. p. Janui Frydrikui Renui iš Mintaujos važiuojant į Šiaulius pavargo arklys ir jis jį išmainė į kitą arklį su p. Andriumi Sobolevskiu, tačiau primokėjo¹⁰⁰. Vienas įdomesnių yra 1738 m. sausio 30 d. įrašas: „Parodė Jo Karališkosios Malonybės Jonišio Magdeburgijos taryboje Petras Aleksandravičius, čigonas iš Jono Aleksandravičiaus, čigonų vaito, kompanijos, kad pardavė palvai bėrą arklį Jo Malonybei ponui Mykolui Jagminui už puspenkto talerio. Sis arklys septinto ganymo. Minėtą arklį čigonas turėjo iš Jo Malonybės Akmenės seniūno pono Gelgudo valstiečio, vardu Jonas Sarva, iš Menčių kaimo. Toks pavyzdys į protokolus yra įrašytas“¹⁰¹. Kaip matome, net čigonas, bijodamas galimų komplikacijų ar nelabai patiklaus pirkėjo spaudžiamas, įregistruo teisėtą sandėrį. Aišku, už tai jis turėjo sumokėti. 1751 m. gegužės 6 d. Jonišio turguje iš Igno Rudžio, Medgirių kaimo valstiečio, arklį pirkto Jo Didenybės poručikas Ferdinandas Otto Butleris¹⁰².

Kad Joniškis garsėjo prekyba arkliais, žinoma, ir jų pakinktais, liudija ir 1787—1789 m. LDK pasienio su Kuršu muitinių knygos¹⁰³. Jose yra bent 10 įrašų apie arklių konfiskavimą arba baudų mokėjimą už arklius, pirktus Jonišio prekymečiuose. Visus juos buvo mėginama be maito pervesti per sieną¹⁰⁴. Beveik visi kontrabandininkai buvo Latvijos gyventojai. Matyt, Joniškyje arkliai buvo pigesni ir galbūt čia buvo didesnis jų pasirinkimas. Pavyzdžiui, 1788 m. birželio mėnesį pasienyje buvo sulaikytas „latvis Baluodis, Rygos pirklys, pirkęs Jonišio prekymetyje arklį“. Jis bandė arklį pervesti per sieną neužmokėjęs maito¹⁰⁵. Paklausi prekė buvo ir arklių pakinktai. 1787 m. rugsėjo 1 d. įrašyta, kad už bandymą nesumokėjęs maito į Lietuvą įvežti tabaką buvo sulaikytas Juozas Traukomanas iš Liepojos; jis vežė į Jonišio prekymetį ir balnų¹⁰⁶.

Buvo bandoma be maito įvežti ir kitų prekių. Štai 1789 m. vasario mėn. sulaikytas žydas Marekas Mendelovičius, kuris iš Mintaujos į Joniškį paslėpęs vežė 2 tuzinus paprastų peilių, cukraus, klijų¹⁰⁷. Daugiau įrašų, susijusių su Joniškiu, šiose muitinių knygose nėra. Tačiau, peržiūrėjus bent dalį prekių, kurios buvo įvežamos ar išvežamos pro Žagarės muitinei priklausančias muitinių tarnybas, galime susidaryti vaizdą, kuo buvo prekiaujama Joniškyje XVIII a. pabaigoje. Įveždavo labai daug tabako, dalgijų, įvairių geležies dirbinių, įvairių audeklų, prieskonių, druskos, užsienietiškų gėrimų, batų, muilo, prabangos dalykų, knygų ir kt. Išveždavo daugiausia žemės ūkio produkciją. 1788 m. spalio mėn. ekonomijos valstiečiai bandė nuvežti į Mintaują bulvių¹⁰⁸, kurios tuo metu buvo didelė retenybė. Kartais išveždavo ir audeklų, kai kurių amatininkų dirbinių ir kitų prekių¹⁰⁹.

Tuo metu pirkliai pasitikėdavo vieni kitais, parduodavo prekes kreditan, laikydavo jas vieni pas kitus. 1735 m. rugpjūčio 12 d. Jonišio miestietis Andrius Sunakevičius įrašė į teismo knygą, kad naktį sudegė pas jį palikti p. Simono Krutavičiaus 10 pūrų avižų, 8 pūrai ruginių miltų, 3 pūrai kruopų, pusė statinės druskos¹¹⁰. Toks miestiečiui nemažas kiekis grūdų tikriausiai buvo skirtas parduoti. 1756 m. įrašytame Jonišio miestiečio Valuševičiaus testamente nurodyta, kad iš jo grūdus pirkto Liepojos pirklys Meyla ir liko skolingas 22 talerius¹¹¹. Taip savotiškai vienas pirklys kreditavo kitą pirklių tiems laikams nemaža pinigų suma. Kad Valu-

ševičius buvo pirklys, rodo tolesnis testamentas žmonai, kad ji turi išparduoti prekes ir grąžinti skolas¹¹². 1744 m. Joniškėnas M. A. Godlevskis Mintaujoje iš vietos pirklio D. Ferhmano pašiskolino 10 raudonųjų auksinų ir žadėjo per metus juos grąžinti¹¹³.

Buvo galimas ir toks pusiau mainų prekybos būdas, kai dalis prekės kainos buvo mokama pinigais, o kita — natūra. Pavyzdžiui, 1735 m. spalio 26 d. Joniškio miestietis Andrius Morkūnas pardavė žydui iš Poadruvio (?) jautį už 13 timpų. Už jį žydas sumokėjo 7 timpas, o už kitas šešias davė degtinės¹¹⁴.

1757 m. Šiaulių ekonomijos administratoriaus laiškas šios ekonomijos laikytojui Radvilai rodo, kad Šiaulių ekonomijos administracija rūpinosi ne tik prekybos įstatymų tobulinimu. Jame rašoma apie prekybos kelio nuo pasienio su Kuršu iki Radviliškio remontą (atkarpa nuo Šiaulių iki Radviliškio jau suremontuota, o nuo Šiaulių iki Joniškio baigiama remontuoti)¹¹⁵. Jau minėtas F. Sulcas, 1793 m. keliavęs tuo keliu, apie jį rašė, kad — apleistas, bet geras¹¹⁶.

Kasdienė prekyba ir jos tvarkymas

Valdovo privilegijos ir miesto valdžios potvarkiai. Prekyba Joniškyje vyko ne tik turgaus ar prekymečių dienomis. Būtiniausiomis, ypač maisto, prekėmis krautuvėlėse ir smuklėse buvo prekiaujama kiekvieną dieną. Apie tokią prekybą užsimenama dar 1616 m. privilegijoje, kurioje nurodoma skirti vaitui mėsos krautuves ir sklypą smuklei¹¹⁷. 1645 m. balandžio 15 d. valdovas leidžia Joniškio miestiečiui Mikalojui Vaidilai mieste pirktame sklype, vadinamame Žigutiškiu, pastatyti parduotuvę, kurioje būtų galima pardavinėti „visokias įprastines prekes kitų krautuvinių, gyvenančių mūsų miestuose ir miesteliuose, pavyzdžiu“¹¹⁸. Šiuo atveju posakis „įprastinės prekės“ greičiausiai reiškia visas prekes, išskyrus gėrimus ir maisto produktus. Tuomet šias prekes pardavinėjo smuklėse, mėsos ir duonos parduotuvėse. Jų laikytojams reikėjo mokėti specialius mokesčius. Tiesa, minėtas Mykolas Vaidila pirmą kartą paminėtas 1617 m., kai jis, kaip miesto raštininkas pasirašė batsiuvių cecho steigimo aktą¹¹⁹. Iš 1685 m. kovo 1 d. valdovo privilegijos paaiškėjo, kad minėtas M. Vaidila, vadinamas jau Vaidilavičiumi, Joniškio burmistras, su nemažomis išlaidomis tame sklype „pasistatė namą ir jame atidarė visokių prekių krautuves“, o po jo mirties jos atitenka našlei ir įpėdiniams¹²⁰. Šiuo atveju „visokios prekės“ reiškia tą patį kaip ir „įprastinės“. Privilegija rodo, kad Joniškyje pradėjo kurtis prekybininkų dinastija, kuri tikriausiai baigėsi 1760 m. Tų metų balandžio 21 d. valdovo privilegija „vadinamasis Žigučio sklypas su visais ūkiniais pastatais ir krautuvėmis“, išmirus Vaidilavičių įpėdiniams, perduodamas sutuoktiniams Tveravičiams ir jų įpėdiniams; jie gali „prekiauti, pardavinėti ir verstis bet kuria prekyba savo valia ir nuožūra, paklusdami... miesto valdžiai...“¹²¹ Taigi minėtoji Vaidilos-Vaidilavičiaus giminė vienoje vietoje prekiaavo daugiau kaip 100 metų. Reikia manyti, kad per tokį laiko tarpą atsirado ir nuolatinių tiekėjų, ir nuolatinių pirkėjų, o pati prekyba buvo gana pelninga, nes ją stengtasi išlai-

kyti vienos šeimos rankose. Tą patvirtina ir tai, kad iškart atsirado norinčių ją perimti.

Panašių privilegijų, kai valdovas leisdavo žymiesiems Jonišio miestiečiams statyti krautuves, yra ir daugiau. Štai 1691 m. kovo 17 d. Jonas III Sobieskis leido miesto burmistrai Steponui Bendoravičiui savo lėšomis turgavietėje pasistatyti 3 krautuves ir visiems laikams naudoti gaunamą iš jų pelną sau ir įpėdiniams¹²². Dėl duomenų stokos neaišku, ar Bendoravičius pasinaudojo gauta privilegija. Reikia manyti, kad pasinaudojo, nes ne kiekvienas galėjo gauti leidimą pasistatyti krautuvę pačioje patogiausioje prekybai vietoje — turgavietėje. Panašią privilegiją 1718 m. lapkričio 24 d. gavo kitas Jonišio burmistras Jonas Jagminas su įpėdiniais. Be kitų lengvatų, jam leidžiama „savo sklypuose pasistatyti tris krautuves, jeigu tuo nebus pažeistos senosios Jonišio miestui duotos teisės“¹²³. Žmonės norėjo verstis prekyba ir įsigyti tam reikalui Joniškyje žemės sklypų. Tai rodo apie 1740 m. rašytas Šiaulių ekonomijos gyventojų skundas šios ekonomijos administratoriumi Godlevskiu ir jo tarnautojais. Godlevskis kaltinamas ir tuo, kad Joniškyje, Dvaro gatvėje, turi tuščią sklypą, kuriame galėtų būti smuklė ir skerdykla, ir iš to išdas turėtų didelės naudos¹²⁴. Kadangi Dvaro gatvės priklausomybė tuo metu buvo nelabai aiški (ji priklausė tai dvarui, tai miestui)¹²⁵, ekonomijos administracija, matyt, tuo naudojosi ir laikė šį sklypą tuščią, kad galėtų arba pati jame įsikurti ar kam nors jį išnuomoti (žinoma, ne be naudos ir sau).

Pats miestas teikė leidimus prekybos patalpoms ir 7 krautuvėms prie Rotušės nuomoti¹²⁶. Štai 1757 m. Grabnyčių sueiga nutarė du Rotušės kambarius išnuomoti p. Adomui Daugėlai, Seduvos vaitui, „su teise parduavinėti visokius gėrimus, taip pat geležį, druską, silkes, žuvis ir t. t.“¹²⁷ „Rotušės krautuvėlių [atidavimas] jo malonybei ponui burmistrai atidėtas, kol bus sudaryta sutartis su kontrahentais“¹²⁸. Jais greičiausia vadinami nuomininkai, su kuriais turėjo būti sudaryta nauja nuomos sutartis po 1753 m. gaisro atstatytoje Rotušėje¹²⁹. Tokią prielaidą leidžia daryti lygiai po metų įvykusios sueigos nutarimas. Viename jo punktų rašoma: „Rotušės krautuvėlės, kurios praėjusiais metais buvo išnuomos, išnuomoti už tą pačią sumą, o už tuščias krautuvėles per mugę imti po 1 auksiną geromis monetomis, per turgų — po pusę auksino; kiek bus surinkta, jo malonybė ponas burmistras privalo parodyti tarybai“¹³⁰. Tai, kad miesto centre buvo tuščių krautuvėlių, rodo didelį prekybos nuosmukį. Tuo metu vyko Septynerių metų karas ir per kraštą žygiavo svetimos valstybės kariuomenė¹³¹. Ta pati sueiga teigė, kad „per suirutę tėvynėje turgūs sumažėjo, o išlaidų padaugėjo“¹³². Ir 1758 m., matyt, ne visos krautuvėlės Rotušėje buvo išnuomos, nes 1759 m. sueiga burmistrą įpareigojo išnuomoti jas tiems metams ir atsiimti (turbūt skolas už nuomą) už praeitus¹³³. 1760—1762 metais Rotušę, tikriausiai prekybos tikslais, nuomojo miesto lentvaitis¹³⁴. 1763 m. Rotušę su parduotuvėmis nuomojo jau minėtas p. Adomas Daugėla. Visa tai nuomota ir 1764 m., tik nenurodyta kam¹³⁵.

XVIII a. miesto valdžia bandė reglamentuoti ir skerdyklų darbą. Duomenų apie ankstesnį laikotarpį neturime. Tik žinome, kad mėsinių buvo ir jos buvo skiriamos vaitui. Tai rodo, kad jos davė gražių pajamų¹³⁶.

1759 m. Grabnyčių sueiga nurodė, kad „skerdikai turgaus aikštėje po langais neskerstų, o tik nustatytoje vietoje pasistatę stoginę. . .“¹³⁷ Lygiai po metų vėl nurodoma, kad „skerdikai skerdimui pakylą padarytų ir tiltelį prie jos pritaisytų. . .“¹³⁸ Iš 1786 m. instrukcijos ekonomijos administracijai, mininčios Jonišio skerdikus, matyti, koks pelningas buvo mokestis už skerdyklos nuomą¹³⁹. Instrukcijoje nurodoma, kad gyvulį skersti turi teisę tik nuomotojo paskirti skerdikai ar žydų chazanai. Jie turi turėti nuomotojo bilietą¹⁴⁰. Jeigu kas bandytų skersti namuose, tai iš tokio reikia atimti mėšą ir dar nubausti 8 auksinų bauda¹⁴¹.

Valdovo privilegijomis ir miesto bei ekonomijos valdžios potvarkiais buvo labai reguliuojama gėrimų prekyba, bet ji galėtų būti specialaus platesnio tyrinėjimo tema.

Kasdienei prekybai reikėjo ne tik ją tvarkančių taisyklių. Pirmiausia reikėjo, kad būtų poreikis tokiai prekybai, t. y. rinka, kurią reikėtų aptarnauti. Tą rinką sudarė žmonės, gyvenantys mieste ir šalia jo. Kuo mieste daugiau gyventojų, tuo mažesnės jų galimybės patiems pasigaminti visa, kas reikalinga gyvenime. Atsiranda didesnis poreikis kasdienei prekybai. Nustatyta, kad XVIII a. viduryje ir pabaigoje Joniškyje gyveno nuo 1050 iki 1225 žmonių. Pagal 1783 m. surašymą — 941 gyventojas (Siauliuose tuo metu buvo tik 550), o 1800 m. jau buvo apie 1100 gyventojų¹⁴². Į visus tuos skaičius reikia žiūrėti gana kritiškai, bet vis tiek Joniškį galime laikyti vidutiniu to meto Lietuvos miestu. Jonišio gyventojai, kaip ir kiti to meto Lietuvos (kaip, beje, ir visos Europos, ir pasaulio)¹⁴³ miestų gyventojai, daugumą namų apyvokos dalykų, produktų, ypač maisto, gamindavosi patys. Šito nepakako, reikėjo tokios prekybos, kuri kasdien bent minimaliai patenkintų būtiniausius gyventojų poreikius.

Sunku pasakyti, kurią dalį prekių per turgus ir prekymečius nupirkdavo tiesioginiai jų vartotojai. Aišku, kad kitą dalį, matyt, žymiai didesnę, supirkdavo perpirkliai. Vieni jų supirktas prekes veždavo kitur perparduoti, o kiti jas krovė į savo krautuves (vadinamuosius *kromus*) ir jomis kas dieną prekiaavo. Tokių parduotuvių buvo jau prieš 1616 m., nes XVI ir XVII amžių sandūroje Joniškis garsėjo kaip prekybos centras¹⁴⁴. Kiek ir kokių krautuvių tuo metu ir vėliau, per visą aptariamąjį laikotarpį, Joniškyje buvo, sunku pasakyti. Stai A. Tyla ir A. Miškinis nurodė, kad 1638—1640 m. buvo 30 amatininkų, kepėjų ir krautuvininkų ir 148 smuklės (*karčemos*); 1651 m., lyginant su 1638—40, prekybos įstaigų sumažėjo beveik per pusę, o smuklių liko 65; 1657 m. vėl buvo 30 amatininkų ir kepėjų; 1736 m. — 16 parduotuvių ir 40 smuklių (*karčemu*); 1742 m. — 10 parduotuvių; 1755 m. — 7 parduotuvės prie Rotušės; 1796 m. buvo 5 krautuvininkai, stovėjo kavinė (vadinamasis kafenhauzas) ir 5 smuklės (vadinamieji *šinko namai*)¹⁴⁵. Visi šie skaičiai abejotini, iš jų sunku spręsti apie tuo metu Joniškyje buvusias prekybos įstaigas, galbūt patikimesni tik duomenys apie smukles (vadinamąsias *karčemas*).

Apie prekybą krautuvėlose arba kioskuose (vadinamuosiuose *kromuose*) galime spręsti tik iš jau minėto 1735 m. kainoraščio¹⁴⁶ ir lygindami su kitais miestais. Pavyzdžiui, 1775 m. rugpjūčio 7 d. gretimame Žagarės miestelyje įvyko didelis gaisras. Norint atleisti šį miestelį 3 metams nuo mokesčių, buvo sudarytas smulkus padegėlių prarasto turto sąrašas (lius-

tracija). Jame buvo surašyta kam, kiek ir už kokią sumą ko sudegė. Pavyzdžiui, žydai Zelmanui Jakubovičiui, kuris vertėsi prekyba ir turėjo krautuvę, sudegė įvairių 30 rūšių prekių. Tarp jų — įvairių audeklų (švabiško, gelumbės, 3 rūšių kartūno, drobės, šilko, aksomo, medvilninio, čiuržininio, ir kt.), kaspinių, auksuotų ir sidabruotų galionų, šilkinių skarelių, dažų, koralų vėrinys, sidabro laužas, sabalų, vilkų, lapių ir kiauinių kailių, angliško alavo, ukrainietiško tabako, cinamono, arbatos, vaško, lajaus, įvairių batų, smulkių metalo gaminių¹⁴⁷. Kitose sudegusiose krautuvėse buvo tokių pačių ir kitokių audinių rūšių, kepuraičių, vario, cukraus, kavos, įvairių alkoholinių gėrimų, įvairių grūdų, miltų, druskos, silkų, prieskonių, medaus ir kitų prekių¹⁴⁸. Aišku, šis prekių sąrašas kiek skyrėsi nuo XVIII a. pradžios ar XVII a. prekių sąrašo, bet tikriausiai nedaug. Dauguma prekių buvo atvežtinės ir skirtos pirmiausia miesto gyventojams. Pirkdavo jas, ypač metalo gaminius, druską, silkes, ir kaimiečiai. Joniškėje, kaip ir kituose miestuose, tikriausiai taip pat buvo smulkių prekybininkų specializacija: vieni daugiau prekiaavo audiniais, kiti — bakalėjos prekėmis, treči — dar kitomis prekėmis.

Kasdien buvo prekiaujama ne tik krautuvėse. Duonos ir pyrago gaminius dažniausiai pardavinėdavo prie kepyklų buvusiose duonos parduotuvėse. Jų buvo per visą nagrinėjamą laikotarpį¹⁴⁹, tik nežinome, kiek. Tikriausiai jų buvo nemažai, nes išlikusiuose XVIII a. Jonišio miestiečių testamentuose dažnai minima kepykla (vadinamoji *piekarnia*¹⁵⁰). Ji gali būti ir patalpa su duonkepe krosnimi, ir kepykla, ir duonos parduotuvė, ir cukrainė. Ne visuose namuose buvo tokios kepyklos. Nemaža dalis miesto gyventojų ir svečių duoną pirkdavo iš kepyklų. Kepyklas minėjo ir 1736 m. rugpjūčio 14 d. miesto sueiga. Dėl gaisrų pavojaus jose buvo uždrausta kultū¹⁵¹. Toks nutarimas rodo, jog kepyklų mieste buvo nemažai. Dalis miestiečių turėjo ne tik kepyklas, bet greta jų ir alines. Jie gaudavo didesnes pajamas, nes alumi prekiaujančios smuklės (*karčemos*) „pirmiausia veikė kaip dabartinės valgyklos ar užkandinės, o alus, dažniausiai nestiprus, atstodavo tada dar nepaplitusias sriubas“¹⁵². Štai 1737 m. Joanos Palevičienės testamente minima kepykla ir mūrinė alinė; 1748 m. pono Mykolo Jagmino testamente minimi alinė, kepykla ir alaus darykla; 1733 m. Levinskių testamente įrašyta dvi kepyklos ir alaus darykla; 1740 m. miesto raštininkas Mykolas Čerapavičius ir jo žmona turėjo kepyklą ir alinę¹⁵³.

Greta kepėjų ir skerdikų tikriausiai savo gaminius kasdien pardavinėjo ir kai kurie kiti Jonišio amatininkai, nors tais laikais jie dažniausiai dirbdavo pagal užsakymus. Pavyzdžiui, 1618 m. valdovo konfirmacinė privilegija batsiuvių cechui leido gaminti ir laisvai pardavinėti batus, o atvykėliams batsiuviams to daryti neleido¹⁵⁴. Apie kitų amatų cechus Joniškėje kol kas nėra duomenų.

Ar Jonišio prekybininkai, ypač smulkieji, pragyvendavo vien tik iš savo verslo, neaišku. Tikriausiai prekių apyvarta nebuvo labai didelė ir jie būdavo priversti turėti kokius nors ūkelius. Pavyzdžiui, 1789 m. Jonišio inventoriuje įrašytas prekiautojas Martynas Juškevičius turėjo namą, sklypą, vieną karvę, vieną avį ir du senus arklius¹⁵⁵. Tikriausiai tokių prekybininkų Joniškėje buvo ir daugiau.

Apibendrinant visų pirma reikia pažymėti, kad Joniškis, nepaisant gana palankių sąlygų, nagrinėjamu laikotarpiu buvo tik vidutinio dydžio LDK prekybos centras. Buvo keletas priesaščių, neleidusių jam išaugti į stambų miestą. Visų pirma iki galo nebuvo apibrėžta miesto teisinė padėtis: savivaldaus (magdeburginio) miesto teisė nesutapo su valdovo, kaip miesto savininko, teisėmis. Miesto prekybą žlugdė karai ir kitos negandos. Iki XVIII a. vidurio Joniškyje nebuvo leidžiama įsikurti žydams. Tai skatino vadinamąją pakampių prekybą ir smukdė miesto prekybą. Nepaisant viso to, Jonišio prekyba po truputį didėjo. XVIII a. miestas pradėjo garsėti arklių prekymečiais.

¹ Hryškevičius M. Šiaulių ekonomijos kadetai. Karališkų skobninių gėrybių (dvarų) istoriškas aprašymas nuo jo pradžios ligi pusei XIX šimtmečio. Rankraštis. Šiauliai, 1850 (MAB RS. F. 267—3709) (toliau—Hryškevičius M. Šiaulių...).

² Tyla A., Miškinis A. Joniškis // Lietuvos TSR urbanistikos paminklai. V., 1981. T. 4. P. 68—118 (toliau—Tyla A., Miškinis A. Joniškis).

³ Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas. V., 1974. D. 1. P. 57.

⁴ Via Baltica. V., 1993.

⁵ Ten pat.

⁶ Lietuvių enciklopedija. Boston, 1959. T. 18. P. 279.

⁷ Meilus E. Lietuvos miestų, miestelių steigimo ir turgų bei prekymečių privilegijos (XVII a. antroji pusė—XVIII a.) // Lietuvos miestų istorijos šaltiniai. V., 1988. P. 70 (toliau—Meilus E. Lietuvos...).

⁸ Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais. Dokumentų rinkinys. XVIII amž. V., 1961. D. 2. P. 62—71 (toliau—Ginčai...).

⁹ Lietuvių enciklopedija. Boston, 1960. T. 22. P. 148.

¹⁰ Meilus E. Lietuvos... P. 72.

¹¹ Tyla A., Miškinis A. Joniškis.

¹² Вольский И. Местечко Янишки. Ковна, 1896; Budraitis P. Joniškis. V., 1973; Sliavas J. Joniškis. Rankraštis. 1974; Kościatkowski St. Antoni Tyzenhauz. Londyn, 1970. T. 1, 2.

¹³ Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai. Joniškis, Jurbarkas. V., 1991. T. 1 (toliau—LMMPA).

¹⁴ Instrukcijos feodalinių valdų administracijai Lietuvoje XVII—XIX a. / Parengė Zigmantas Kiaupa, Jūratė Kiaupienė. V., 1985 (toliau—Instrukcijos...).

¹⁵ LMMPA. P. 17, 144.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Meilus E. Lietuvos... P. 66.

¹⁸ Alexandrowicz St. Miasteczka Białorusi i Litwy jako ośrodku handlu w XVI i I połowie XVII w. // Rocznik Białostocki. Białystok, 1961. T. 1. S. 73 (toliau—Alexandrowicz St. Miasteczka...).

¹⁹ LMMPA. P. 32—33, 67.

²⁰ Ten pat. P. 69—71.

²¹ Ten pat. P. 70, 189—190.

²² Hryškevičius M. Šiaulių... P. 337, 338.

²³ Ten pat. P. 338.

²⁴ Ten pat. P. 337.

²⁵ LVTA. F. SA. B. 15346. L. 135 v.

²⁶ LMMPA. P. 17.

²⁷ Ten pat. P. 23.

²⁸ Ten pat. P. 23, 149.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Ten pat. P. 26, 152.

³¹ Ten pat.

³² Ten pat. P. 30, 155.

³³ Ten pat.

- ³⁴ Ten pat. P. 74, 193—194.
³⁵ Ten pat.
³⁶ Ten pat. P. 84—85.
³⁷ Ten pat. P. 31.
³⁸ Ten pat. P. 35.
³⁹ Ten pat. P. 40.
⁴⁰ Ten pat. P. 59, 61.
⁴¹ Ten pat. P. 40, 164.
⁴² Ten pat. P. 61.
⁴³ Ten pat. P. 70—71.
⁴⁴ Ten pat. P. 23.
⁴⁵ Ten pat. P. 31.
⁴⁶ Ten pat. P. 74.
⁴⁷ LVIA. F. SA. B. 15346. L. 17.
⁴⁸ Tokie įrašai yra iš 1735 m. (LMMPA. P. 90, 91), 1736 m. (Ten pat. P. 93, 94), 1737 m. (LVIA. F. SA. B. 15346. L. 106^v), 1738 m. (LMMPA. P. 99), 1751 m. (LVIA. F. SA. B. 15349. L. 18), 1753 m. (Ten pat. L. 46), 1754 m. (Ten pat. L. 62^v), 1755 m. (LMMPA. P. 106), 1756 m. (LVIA. F. SA. B. 15349. L. 86), 1757 m. (LMMPA. P. 107), 1758 m. (Ten pat. P. 108), 1760 m. (LVIA. F. SA. B. 15352. L. 1^v), 1761 m. (Ten pat. L. 19^v), 1763 m. (Ten pat. L. 40^v), 1764 m. (Ten pat. L. 51^v).
⁴⁹ LMMPA. P. 91.
⁵⁰ Ten pat. P. 88, 205.
⁵¹ LVIA. F. SA. B. 15346. L. 106^v.
⁵² LMMPA. P. 75.
⁵³ LVIA. F. SA. B. 15349. L. 86^v.
⁵⁴ Tyla A., Miškinis A. Joniškis. P. 87.
⁵⁵ Instrukcijos... P. 164, 165.
⁵⁶ Ten pat. P. 165.
⁵⁷ Ten pat. P. 169.
⁵⁸ Tyla A., Miškinis A. Joniškis. P. 76—91.
⁵⁹ Ten pat.
⁶⁰ LMMPA. P. 69—71.
⁶¹ LVIA. F. SA. B. 15346. L. 33^v.
⁶² LMMPA. P. 88.
⁶³ BCVIA. F. 694. A. 2. B. 9528. L. 38.
⁶⁴ LMMPA. P. 88—89, 206—207.
⁶⁵ Ten pat. P. 89, 206.
⁶⁶ Tyla A., Miškinis A. Joniškis. P. 81, 86.
⁶⁷ LMMPA. P. 88, 206.
⁶⁸ BCVIA. F. 694. A. 4. B. 1842. L. 52.
⁶⁹ LVIA. F. SA. B. 15346. L. 152^v.
⁷⁰ LVIA. F. SA. B. 15349. L. 125^v.
⁷¹ LVIA. F. SA. B. 15346. L. 52^v.
⁷² Ten pat.
⁷³ Ten pat. L. 63^v.
⁷⁴ Ten pat. L. 63^v, 64.
⁷⁵ LMMPA. P. 86.
⁷⁶ LVIA. F. SA. B. 15346. L. 33^v, 34.
⁷⁷ LVIA. F. SA. B. 15349. L. 125^v.
⁷⁸ LVIA. F. SA. B. 15349. L. 62.
⁷⁹ LVIA. F. SA. B. 15352. L. 40^v.
⁸⁰ Ten pat. L. 51.
⁸¹ Alexandrowicz St. Miasteczka... S. 74.
⁸² Kiaupa Z. Šiauliai XV a.—1795 m. // Šiaulių miesto istorija (iki 1940 m.). Šiauliai, 1991. P. 23 (toliau — Kiaupa Z. Šiauliai).
⁸³ BCVIA. F. 694. A. 4. B. 1842. L. 59^v.
⁸⁴ Instrukcijos... P. 167.
⁸⁵ Ten pat.

- ⁸⁶ Tyla A. Lietuva ir Livonija XVI a. pabaigoje—XVII a. pradžioje. V., 1986. P. 47—56.
- ⁸⁷ Дорошенко В. В. Торговля и купечество Риги в XVII веке. Рига, 1985. С. 87.
- ⁸⁸ Ten pat. С. 78—87.
- ⁸⁹ Ten pat. С. 197.
- ⁹⁰ Kiaura Z. Šiauliai... P. 24.
- ⁹¹ Строд Х. П. Влияние торговой политики Российской империи на развитие сельского хозяйства Латвии в XVIII в. // Экономические связи Прибалтики с Россией. Рига. 1968. С. 158—167.
- ⁹² Ten pat. С. 166.
- ⁹³ Ten pat. С. 161.
- ⁹⁴ Меркис В. Ю. Экспорт зерна и льна из Литвы в 1795—1861 г.г. // Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы, 1963 г. Вильнюс. 1965. С. 437; 438.
- ⁹⁵ Mokytojo Sulco 1793 metų kelionės įspūdžiai // Kraštas ir žmonės. Lietuvos geografiniai ir etnografiniai aprašymai (XIV—XIX a.). V., 1983. P. 93 (toliau—Mokytojo...).
- ⁹⁶ Tyla A., Miškinis A. Joniškis. P. 83.
- ⁹⁷ LVIA. F. SA. B. 15346. L. 103 v.
- ⁹⁸ Ten pat. L. 105 v.
- ⁹⁹ Ten pat. L. 135 v.
- ¹⁰⁰ Ten pat. L. 136 v.
- ¹⁰¹ Ten pat. L. 169.
- ¹⁰² LVIA. F. SA. B. 15349. L. 27.
- ¹⁰³ VUB RS. F. 4. B. A—1769.
- ¹⁰⁴ Ten pat. L. 7, 8, 8 v, 27, 28, 71.
- ¹⁰⁵ Ten pat. L. 46 v.
- ¹⁰⁶ Ten pat. L. 8 v.
- ¹⁰⁷ Ten pat. L. 75 v.
- ¹⁰⁸ Ten pat. L. 72.
- ¹⁰⁹ VUB RS. F. 4. B. A—1769.
- ¹¹⁰ LVIA. F. SA. B. 15346. L. 46.
- ¹¹¹ LVIA. F. SA. B. 15349. L. 93 v.
- ¹¹² Ten pat.
- ¹¹³ LVIA. F. SA. B. 15348. L. 50.
- ¹¹⁴ LVIA. F. SA. B. 15346. L. 72 v.
- ¹¹⁵ BCVIA. F. 694. A. 2. B. 9532 (Vd.). L. 322 v.
- ¹¹⁶ Mokytojo... P. 93, 94.
- ¹¹⁷ LMMPA. P. 17.
- ¹¹⁸ Ten pat. P. 48. 170—171.
- ¹¹⁹ Ten pat. P. 21.
- ¹²⁰ Ten pat. P. 72, 191.
- ¹²¹ Ten pat. P. 110, 226.
- ¹²² Ten pat. P. 73.
- ¹²³ Ten pat. P. 86, 204.
- ¹²⁴ Ginčai... P. 115.
- ¹²⁵ Tyla A., Miškinis A. Joniškis. P. 80—87; Instrukcijos... P. 150, 152, 155.
- ¹²⁶ Tyla A., Miškinis A. Joniškis...
- ¹²⁷ LMMPA. P. 107, 223.
- ¹²⁸ Ten pat.
- ¹²⁹ Tyla A., Miškinis A. Joniškis. P. 86.
- ¹³⁰ LMMPA. P. 108, 224.
- ¹³¹ Lietuvos TSR istorija. T. 1. Nuo seniausių laikų iki 1917 metų. 2-asis leid. V., 1986. P. 191.
- ¹³² LMMPA. P. 108, 224.
- ¹³³ LVIA. F. SA. B. 15349. L. 125.
- ¹³⁴ LVIA. F. SA. B. 15349. L. 136; F. SA. B. 15352. L. 16, 30.
- ¹³⁵ LVIA. F. SA. B. 15352. L. 39, 50 v.
- ¹³⁶ Tyla A., Miškinis A. Joniškis. P. 74.
- ¹³⁷ LVIA. F. SA. B. 15349. L. 125.

- 138 LVIA. F. SA. B. 15352. L. 1 v.
- 139 Instrukcijos... P. 170.
- 140 Ten pat.
- 141 Ten pat.
- 142 Tyla A., Miškinis A. Joniškis... P. 76, 80, 87, 92.
- 143 Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV—XVIII вв. Т. 1. Структуры повседневности: возможное и невозможное. Москва. 1986. С. 514—520.
- 144 Tyla A., Miškinis A. Joniškis. P. 72.
- 145 Tyla A., Miškinis A. Joniškis. P. 75, 77, 78, 82, 86, 90, 91. Nurodant smuklių skaičių, nesumuotos visos alaus, degtinės ir midaus smuklės, kaip tai darė autoriai. Nurodytos tik gausiausios alaus smuklės, nes jose dažnai buvo prekiaujama ir kitais gėrimais.
- 146 LMMPA. P. 88—89.
- 147 LVIA. F. SA. B. 3939. L. 810 v.
- 148 LVIA. F. SA. B. 3939. L. 809—828 v.
- 149 Žr. 145 išnašą.
- 150 LVIA. F. SA. B. 15345. L. 3 v, 6 v, 8, 13 v, 21, 36, 61; F. SA. B. 15346. L. 29 v, 41, 120 v, 143 v; F. SA. B. 15347. L. 9 v. Ir daugelis kitų testamentų, kurie čia nesuminėti.
- 151 LMMPA. P. 92.
- 152 Kiaupa Z. Karčema prie karčemos. XVI a. vaizdai // Ritualas, blaivybė, kultūra. V., 1989. P. 11.
- 153 LVIA. F. SA. B. 15346. L. 41, 153 v; F. SA. B. 15345. L. 69 v; F. SA. B. 15347. L. 9 v.
- 154 Tyla A., Miškinis A. Joniškis. P. 74; LMMPA. P. 20.
- 155 LVIA. F. SA. B. 4058. L. 322.

Summary

ELMANTAS MEILUS

TRADE IN JONIŠKIS IN 1616—1795

On the basis of the published and archival sources the development of trade in Joniškis from 1616 when the town obtained the Magdeburg Rights (self-rule) to the partition of the Lithuanian—Polish State in 1795 has been investigated in this report. In the first chapter trade in markets and fairs has been discussed as well as the regulations and the privileges of the rulers, starting from the privilege of self-rule granted on July 4, 1616, concerning trade in Joniškis. Days of markets and fairs have been analysed according to the granted privileges, their alteration and effect, market fees, measure system, conflicts between town-dwellers and countryside inhabitants due to the unregulated trade which stimulated illegal commerce in the countryside. Except of the privileges, trade in towns had been regulated by the resolutions of the inhabitants' assembly the latter being defined in a more detailed and concrete way. They determined sale and purchase rules in markets and duty fees for certain goods. Some acts and records in the judicial books reveal how trade was organized in the Joniškis market places and fairs (mostly concerning the artefacts made by artisans, products of agriculture, and horses). The records of the judicial books display the conflicts in the market places, the means of avoiding them and their solution. Some aspects of the illegal trade with the neighbouring Latvia have also been investigated.

In the second chapter of this report the everyday operation of the market places according to the privileges has been described. Such trade places as shops, pubs, slaughterhouses and bakeries were functioning during the period investigated. There were dynasties of owners in Joniškis who owned the same shops over a hundred years. The work of slaughter-houses and the number of shops in the 18th c. were determined as well. On the basis of analogous data about other townships the features of trade have been determined and described. Trade in Joniškis was affected by wars and epidemics as well as the absence of clearly determined rights of self-rule. There has been one more serious reason presented: Jews had no right to settle there until the middle of the 18th century.